

Casa memorială Anton Pann

Profesor Cornelia GHINEA

ANTON PANN. ASPECTE DIN VIAȚA, CREAȚIILE LITERARE ȘI COMPOZIȚIILE MUZICALE BISERICEȘTI

Motto:

*Cântă, măi frate române,
Pe graiul și limba ta
Și lasă cele străine
Ei de a și le cânta.*

Anton PANN

„Activitatea cea mai grea, cea mai necesară și cea mai urgent utilă în domeniul muzicii românești este reclamată de Muzica Bisericească. Opera de purificare începută de Anton Pann trebuie dusă la bun sfârșit. Eu m-am gândit serios la acest lucru și în puținul spațiu în care mă pot opri asupra acestei chestiuni, te rog să scrii gândul meu ca un apel de alarmă”, spunea George Enescu în

anul 1828¹.

Anton Pann, rapsod popular și eminent om de suflet, reprezintă pentru cultura românească puntea de legătură dintre literatura populară și literatura cultă.

S-a născut în Sliven - Bulgaria, în anul 1797, un tângușor vestit prin meșterii săi căldărari și cojocari, însuși tatăl său, Pantoleon Petroveanu, fiind căldărar, se pare de origine română, iar mama sa, Tomaida, grecoaică. Anton era cel mai mic dintre cei trei frați ai săi.

Înzestrat cu o minte ageră, învață scrierea și citirea de la dascălul bisericii care îi descifrează și deprinderile cântărilor bisericești.

Tatăl său avea să se stingă din viață și izbucnirea războiului rusoturc, în 1806-1812, o determină pe mama văduvă să caute, împreună cu cei trei copii, o soartă mai bună, să ia drumul pribegiei în Basarabia. Ca psalt începător, deși foarte tânăr, a intrat în corul bisericii din Chișinău. Cei doi frați mai mari au murit în acel război, la Brăila.

Tomaida, îngrozită la gândul pierderii unicului fiu, ia din nou drumul pribegiei și ajunge la București, în iarna anului 1812, într-un oraș trist, năpădit de epidemia ciumei.

Ajuns în Capitala țării, a fost remarcat de un învățat compozitor grec, Dionisie Fotino, care i-a devenit un adevărat protector și datorită căruia a fost numit paracliser la Biserica Olari, apoi la Biserica Sfinților. Timp de doi ani el frecventează cursurile școlii înființate de Dionisie Fotino, iar începând cu anul 1819 a devenit elev al lui Petre Efesiul, care aducea pentru prima dată o nouă metodă a transcrierii psaltice. Acest profesor a înființat și o tipografie, elevul său devenind tipograf iar mai târziu director. În această funcție, în anul 1819, a publicat prima cântare religioasă.

Remarcând calitățile sale, mitropolitul de atunci, Dionisie Lupu, l-a chemat și i-a încredințat misiunea de a traduce în limba națională

cântările bisericești și totodată să se ocupe de înființarea unei tipar-nițe pentru tipărirea lor alături de Macarie Ieromonahul și Pangrație Monahul.

În anul 1820, se deschide un nou capitol în viața sa, căsătoria cu prima soție, Zamfira, cu care a conviețuit șapte ani și cu care a avut un băiat pe nume Lazăr, dar care îl părăsește în 1827, luându-și cu ea și fiul.

Rămas singur, a fost numit dascăl domnesc la Râmnicu Vâlcea. Din Râmnicu Vâlcea, la solicitarea maicii Platonida de la Mănăstirea Dintr-un Lemn, tot în anul 1827, a fost adus la mănăstire pentru a le pregăti în muzica psaltică pe cele 62 de maici și surori.

La solicitarea și invitația stareței, a realizat șase manuscrise psaltice, creațiile sale și ale altor autori, Dionisie Fotino, Macarie Ieromonahul, Grigore Lampadari, de o valoare deosebită, precum și o carte bisericească despre rânduiala slujbelor între Paște și prima duminică după Rusalii (Penticostar, Doxastar). Pe această ultimă scriere, închinată maicii starețe, îi dedică 11 strofe, din care profesorul doctor Valentin Ciorbea, în monografia închinată lăcașului mănăstiresc, ne-a făcut cunoscute trei strofe:

„(...) lată, dar maică dorită
Supusul Sfinției tale,
Îți aduc carte gătită
Cu toate slovele sale.
.....

Fie-ți te rog primită
Și te bucură de dansa,
Că o sa fii pomenită
De câți vor cânta într-însa.
.....

Zicând toată Valahia
Dea Dumnezeu să trăiască,
Platonida monahia
Ca să o și tipărească”.

În monografia mănăstirii sunt enumerate aceste compoziții bisericești. Primul manuscris psaltic este un Antologhion, care cuprinde slujbele religioase de peste an, înscrise pe 237 de pagini.

Manuscrisul numărul doi cuprinde Psaltichia, manuscrisul trei este o altă Psaltichie, manuscrisul numărul patru este o Psaltichie românească, Heruvicar (imn bisericesc). Cuprinde, de asemenea, Acatistul Prea Sfintei Treimi.

Manuscrisul numărul cinci cuprinde Psaltichie românească, Antolog Podobier Liturghier. Manuscrisul numărul șase, Psaltichie Antologie. Manuscrisul numărul șapte conține imnuri (Axioane, Heruvice), Chinovice, cântare bisericească liturgică executată când se împărtășește preotul, Irmoase (primul vers al unei cântări bisericești), Prochimene mari (verset de psalmi), autorul lor fiind tot Anton Pann.

Pe lângă fructuoasa sa activitate de instruire a maicilor, în cadrul lecțiilor de muzică bisericească, „tânărul profesor” s-a îndrăgostit de nepoata stareței, o cere în căsătorie dar este refuzat. În acest context, îndrăgostit, a răpit-o pe Anica, îmbrăcând-o în haine băiețești. Se stabilește la Brașov și intră cantor la Biserica „Sfântul Nicolae” din Schei, în anul 1826.

În anul 1829 s-a înapoiat la București împreună cu tânăra lui soție, cu care a conviețuit 10 ani. Această perioadă este foarte rodnică în opere muzicale și literare.

Astfel, tipărește „Versuri muncești” (1830), „Cântece de stea”, „Cântece de lume” (1831), „Îndreptarea neciopliților”.

În 1832 se înscrie la clasa de franceză de la Școala Centrală din București, fiind cel mai în vârstă elev. La vârsta de 37 de ani surprinde cu scrierea „Hristoitie” sau „Școala Moralului”, tratat de bună purtare, versificat.

Primește postul de profesor și cântăreț, în anul 1835, la Biserica „Buna Vestire” din Râmnicu Vâlcea. Aici compune muzică psaltică pentru toate sărbătorile de peste an.

În aceeași perioadă apare la Sibiu „Noul Erotocril”, talmăcierea unui poem medieval, după

prelucrarea lui Dionisie Fotino a operei creatorului Vincențiu Kornaros (1837). Aprecierea profesionalismului său îl recomandă ca profesor de muzică al „școalelor” din București.

Aceste realizări sunt umbrite de două lovituri deloc ușoare. Anica îl părăsește și mama sa se stinge din viață.

O perioadă de timp s-a retras în singurătate și scrierile sale literare și compozițiile bisericești au stagnat. La vârsta de 46 de ani se hotărăște să ceară în căsătorie pe Ecaterina, orfană de părinți și săracă, cu care se cunună în biserică la 10 februarie 1840, cu care va avea o fiică și care îi este fidelă până la sfârșitul vieții, fapt care îl determină ca în testamentul întocmit să îi lase întreaga agoniseală de o viață.

În cei din urmă 14 ani ai vieții sale (1840-1854), activitatea sa a fost prolifică pe tărâm literar, pe linia muzicii bisericești și a tipografiei. Astfel, el și-a publicat principalele sale opere și anume „Noul Doxastar” în două tomuri, după Dionisie Fotino. În anul 1840, a publicat la Sibiu, în opt limbi, „Evangelia Sfântului Ioan”, care se citește în ziua Sfântului Paști.

În anul 1842 este numit de către Mitropolitul Neofit profesor de muzică la Seminarul din București. În anul 1843, tot din îndemnul acestuia, a întocmit în românește „Irmologhion” sau „Catavasierul”.

În anul 1845 a scris „Basul teoretic și practic al muzicii bisericești” sau „Gramatica melodică”. În anul 1846, „Privegherul” sau „Prohodul”, „Teoreticon”, memoriul focului de Paști (23 martie 1847).

Pe partea literară a scris „Spitalul amorului”. Întocmește prima antologie de poezii de dragoste, „Fabule și istorioare versificate”, „Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogea” (1853), „O șezătoare la țară” sau „Povestea lui Moș Albu”, „Povestea vorbei”, tipărită în anul 1847 și retipărită în trei tomuri (1851-1853).

Pentru tipărirea cărților sale, în

anul 1843 înființează o tipografie în casele Bisericii Olteni, unde timp de 11 ani și-a tipărit operele sale, precum și ale altor autori ai timpului.

După incendiul din anul 1847, s-a mutat împreună cu tipografia în casele noi din strada Taurului nr. 12, care din 1887 s-a numit strada Anton Pann.

În vârstă de 60 de ani, pe când se întorcea de la târgul din Râureni, unde fusese pentru a-și vinde cărțile, fiind o zi ploioasă, s-a îmbolnăvit și a murit la București, în ziua de 2 noiembrie 1854.

În jurul catafalcului, întristate erau cele două soții, Zamfira și Catinca. Nu a lipsit nici Anica cu fiica ei, Tinca, împreună cu băiatul din prima căsătorie, preotul Lazăr de la Biserica Visarion. Au fost prezenți mii de oameni, care au admirat talentul lui de cântăreț bisericesc, precum și clerici, cântăreți bisericești și elevii pe care îi învățase arta cântării. A fost prezent și arhiereul Calist, profund impresionat.

După ceremonia funebră, preotul Lazăr s-a declarat nemulțumit, deoarece nu l-a făcut pătaș și la imobilul lăsat numai soției sale Ecaterina. Aceasta, la o lună după înmormântarea soțului, prin act de donație, legalizat și de Tribunalul Comercial, a donat Bisericii Lucaci imobilul din strada Anton Pann, împreună cu două rânduri de cărți de muzică bisericească.

Gestul său a impresionat Epitropia Bisericii Lucaci și a numărat-o între ctitori, împreună cu soțul ei.

În dreptul mormântului, în zidul exterior din stânga altarului s-a așezat de către Epitropia bisericii o placă de marmură, pe care s-au scris primele patru versuri autoepitafice din viața sa. Câțiva ani mai târziu, un grup de credincioși a ridicat în memoria lui Anton Pann un monument cu o urnă în vârf, pe fețele căruia s-a scris întreg autoepitaful.

În anul 1930, renumitul profesor de muzică bisericească Popescu

Pasăre, cu ajutorul cântăreților bisericești din Capitală, a așezat în locul urnei bustul lui Anton Pann, turnat în bronz. Sfințirea monumentului s-a derulat în cadrul unei frumoase și înălțătoare ceremonii. Cei doi preoți ai așezământului bisericesc au subliniat în cuvântul lor faptul că „Biserica Lucaci este mândră că poartă urmele amintitoare ale personalității lui Anton Pann și am făcut promisiunea că-i vom păstra amintirea operei nemuritoare săvârșită întru cinstea și preamărirea bisericii noastre”.

Pe mormânt pot fi citite versurile emoționantului epitaf:

„Aici s-a mutat cu jale
În cel mai din urmă an,
Care în cărțile sale
Se citește Anton Pann.
Acum mâna-i încetează
Ce la scris mereu ședea,
Noapți întregi nu mai lucrează,
La lumină cărți să dea.

Împlinindu-și datoria
Și talentul ne-ngropând,
Și-a făcut călătoria
Dând în lume altor rând”.

Ultima strofă a epitafului exprimă convingerea îndreptățită a lui Anton Pann că și-a făcut datoria de muzician și scriitor, urmând ca alții să-i ducă munca mai departe. El a fost un deschizător de drumuri, astfel se explică de ce o bună parte din opera sa muzicală religioasă și laică a rezistat timpului, circulând în lucrările muzicale de mai târziu, fie așa cum ne-a lăsat-o el, fie prelucrată.

Viața lui Anton Pann s-a derulat cu multe evenimente romantice, dar care au fost pline de muncă rodnică spirituală, cu suflet vesel, cu o dublă preocupare, respectiv muzica bisericească și cântecele lumești.

De-a lungul vieții a scris și un număr mare de cărți. Biograful său, Dem Teodorescu, a enumerat 72 de opere tipărite, la care a adăugat scrierile rămase în manuscrise și cele publicate prin calendare,

atingând cifra de peste 100, dintre care a patra parte sunt lucrări de muzică bisericească și slujbe religioase.

În Bio-bibliografia, partea a II-a, în volumul „Scriitori vâlceni”, un colectiv a întocmit un documentar care cuprinde numeroase lucrări despre opera lui Anton Pann și îndeosebi după moartea sa. În acest documentar au fost nominalizate materiale despre viața și activitatea sa, apărute în timpul vieții scriitorului, studii monografice publicate independent sau în culegeri, referințe despre Anton Pann, apărute în enciclopedii, dicționare, istorii și antologii literare, documente despre viața și activitatea lui Anton Pann.

În zecile de publicații studiate, respectiv revista „Biserica Ortodoxă Română”, „Glasul Bisericii”, „Mitropolia Olteniei”, se găsesc numeroase studii și materiale care privesc atât viața cât și activitatea sa muzicală și literară. Se găsesc în filele acestora organizarea de evenimente legate de comemorarea sa.

Numeroși poeți, scriitori, oameni de cultură etc și-au spus cuvântul de laudă pentru acest creator, deschizător de drum nou în cultura românească. Amintim în acest sens pe Mihai Eminescu, Dimitrie Bolintineanu, Vasile Alecsandri, B.P. Hașdeu, I.L. Caragiale, Nicolae Iorga, Titu Maiorescu, Tudor Vianu, Dem Teodorescu, Lucian Blaga, George Călinescu, Ion Pillat, Tudor Arghezi, Edgar Papu, Romulus Vulpescu, Marin Sorescu, Mihail Sadoveanu, Eugen Simion.

Mihai Eminescu, elogiindu-l, l-a numit „finul Pepei” ca un proverb”, pentru spiritul său viu.

Vasile Alecsandri l-a poreclit „Păcălă literat”.

Hașdeu îl considera printre „scriitorii moderni foarte populari”.

Nicolae Iorga – „Limba lui e melodioasă, limpede, mirosind a flori de câmp”.

Tudor Arghezi – „Compozitorul în parlaghie scrie cu note culcate fără portativ, înșirate unele după altele ca niște cuneiforme și chirilice orientale, pentru opt tonuri denumite glasuri”.

Am dat numai câteva exemple, de apreciere a unor mari creatori și oameni de cultură pentru personalitatea și rolul său în deschiderea unor noi drumuri, atât în muzică, cât și în literatură.

Poeți, precum Ion Pillat, Șt.O. Iosif, Al. Mircescu i-au închinat versuri elogioase omului Anton Pann.

Drept mărturie a prezenței sale pe meleaguri vâlcene stă Casa Memorială „Anton Pann”, decretată la 10

decembrie 1967.

Prin talentul său în latura muzicii și cântării bisericești, prin darul său de povestitor, prin glumele sale cu tâlcuri adânci, însă ușoare și plăcute, Anton Pann a rămas în ambele laturi – bisericească și culturală – una din figurile mari și un fiu vrednic de pioasă amintire al Bisericii Ortodoxe Române.

Într-un articol al său, iconomul stavrofor Constantin Moldovan conchidea: „Închei cu dorința ca amintirea lui Anton Pann, strâns legată de Biserica Ortodoxă Română, să fie pe atât de vie în toate timpurile viitoare, pe cât a fost de mare și de prețioasă opera lui. Iar bustul din curtea bisericii Lucaci – de astăzi înainte – să nu mai fie un semn întrebare, ci să se știe că reprezintă pe cel mai autentic și talentat cântăreț bisericesc și pe povestitorul vorbei, care a fost Anton Pann.”

Peste 100 de ani au trecut de când neobositul rapsood popular și-a tipărit în teascurile proprii, fără ca vremea să aștearnă uitarea peste ele, ci dimpotrivă făcându-le să pară mai noi, mai pline de viață și mai căutate de oameni, de cititori, care găsesc în ele mult haz dar și o comoară nesecată de înțelepciune.

Bibliografie:

1. Prof.univ.dr. Valentin Ciorbea, „Mănăstirea dintr-un Lemn, complex monahal unic în România”, Editura Academiei Oamenilor de Știință din România, București, 2020, ff. 129, 131, 133.
2. Biblioteca Județeană Vâlcea, Mircea Ionescu, Petre Petria, Bio-bibliografie, Partea a II-a Anton Pann, Redactor Maria Tureac, 1987.
3. Informații culese din revistele bisericești „Biserica Ortodoxă Română”, „Glasul Bisericii”, „Mitropolia Olteniei”.

ANTON PANN

ASPECTS FROM LIFE, LITERARY CREATIONS AND CHURCH MUSICAL COMPOSITIONS

Abstract: The article presents the life of a remarkable personality - Anton Pann. The choice to be presented in the pages of this periodical is due to the fact that Anton Pann dedicated a part of his years to the Dintr-un Lemn Monastery and a part of his activity took place at Ramnicu Valcea.

Keywords: Anton Pann, Dintr-un Lemn Monastery, Râmnicu Vâlcea, Romanian Orthodox Church, books.

NOTE

[1] Romulus Dianu, „Cu domnul George Enescu despre el și despre alții”, în

„Rampa”, București, An XIII, nr. 3148 din 23 iulie 1928, p. 3.